

Τόμος Β'.
ΑΡΙΘΜ. 32.

Συνδρομή, ἀρχομένη ἀπὸ 1. Ἰανουαρίου καὶ 1. Ἰουλίου ἑκάστου ἔτους, ἐξάμηνος μόνον
καὶ προπληρωτέα: Πανταχοῦ φράγκ. χρ. 10 ἢ μάγκ. 8.

ΕΤΟΣ Β'.
τῇ 15/27. Ἀπριλίου 1886.

ΛΕΟΠΟΛΔΟΣ ΡΑΓΚΕ.

Ἐκ γήρατος ἐτελεύτησεν ὁ κατὰ τον παρελθόντα Δεκέμβριον τὴν ἐννενηκονταετηρίδα τῆς γεννήσεώς του ἑορτάσας μέγιστος τῶν συγχρόνων γερμανῶν ἱστοριογράφων Λεοπόλδος Ράγκε, τέσσαρας μόνον, τὰς τελευταίας τοῦ βίου του, ἐβδομάδας ἀποσχὼν τῶν γονίμων αὐτοῦ μελετῶν, ὧν τὰ ἀθάνατα πορίσματα πυρετωδῶς ἐξέπεμπον τὰ ὥρᾳ τοῦ ληθαργοῦντος χεῖλη ἀπὸ τῆς ἐπιθανατίου κλίνης. Καθ' ἣν τῶν παρ' ἡμῖν φιλοσώρων ἔσται ἡ διδασκτικὴ περὶ τῶν ἀπειραρίθμων ἔργων καὶ τῆς ὅλης ἱστοριογραφικῆς δραστηριότητος μονογραφία, ἡμεῖς δὲ περιοριζόμεθα εἰς τὰς ἐξῆς συντόμους περὶ αὐτοῦ σημειώσεις.

Ὅτε κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν γενεθλίων του προσῆλθον πέρυσιν ἐκ τῶν περάτων τῆς Γερμανίας καὶ τῆς ἄλλης Εὐρώπης πλῆθος μαθητῶν καὶ θαυμαστῶν του, ὅπως διὰ ζωσῆς συγκαρῶσι τῷ γεραρῷ διδασκάλῳ, μετὰ πολλῆς συγκινήσεως οὗτος ἔλεγεν ὅτι, ἂν ὀλίγα τινὰ ἀκόμη ἔτη προύριστο νὰ ζήσει, οὐδὲν ἄλλο διακαέστερον ἐπεθύμει, εἰμὴ μετὰ τῆς αὐτῆς πνευματικῆς γαλήνης νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν συγγραφὴν τῆς „Γενικῆς Ἱστορίας“. Καὶ ἡ εὐχὴ αὕτη ἐπανελήφθη ὑπὸ παντὸς λογίου τῆς γῆς, ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν ἐξεπληρώθη· ὁ ἀριστοτεχνικὸς κάλαμος κατέπεσεν ἀπὸ τῆς δημιουργικῆς χειρὸς τοῦ μεγάλου Ἱστορικοῦ διὰ παντός, τὸ δὲ γιγάντειον ἔργον, ὅπερ μετὰ τοσούτους ἐπιστημονικοὺς ἀθλοὺς ἔρχισε

σχεδιάζων, συγγράφων καὶ ἐκδίδων ὀγδοηκονταπενταετῆς ἤδη, ἀπέμεινεν ὡς ἡρωτηριασμένον ἀγάλμα τῆς κλασσικῆς ἡμῶν ἀρχαιότητος. Ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τὴν ἀτελῆ ταύτην μορφήν τὸ ἔργον εἶνε μέγα καὶ ἀναμφιβόλως μοναδικὸν ἐν συγ-

κρίσει πρὸς ὁμοτίμα πνευματικὰ μεγαλουργήματα. Ἡ ὑπεροχὴ τῆς συγγραφῆς δὲν συνίσταται βεβαίως ἐν τῇ σπανίᾳ τὴν σήμερον ἀρετῇ τῆς τῶν πηγῶν πρωτοτυπίας, ἀλλ' εἶνε θαυμαστὴ καὶ αἰωνία ὡς ἐκ τῆς νέας τοῦ Ράγκε ἐπιστημονικῆς ἀρχῆς, ἐφ' ἣς ἐθεμελίωσε τὴν ἐπισημοτέραν τοῦ αἰῶνός μας ἱστορικὴν σχολήν, καὶ καθ' ἣν ἡ παγκόσμιος ἱστορία παρουσιάζεται εἰς τὰς μᾶλλον ἐξεχούσας αὐτῆς κορυφὰς ὡς ἔργον τι ἐνιαῖον τοῦ ἐνιαίως λειτουργούντος ἀνθρωπίνου πνεύματος. Ὁ Ράγκε θεωρεῖ τὰ ἔθνη, ἐφ' ὅσον ταῦτα ζῶσιν, ὡς ἀκολουθοῦντα ἐνιαῖόν τινα τρόπον τῆς πρὸς ἄλληλα πολιτείας καὶ ἱστορικῆς ἐνεργείας, καὶ τοῦτο μεθ' ὅλας τὰς κατ' ἐπίφασιν ἐναντιότητας. — Ἄξιον δὲ μεγάλου θαυμασμοῦ εἶνε ὅτι τὸν νέον τοῦτον

Ἐγεννήθη τῇ 9/21. Μαΐου 1795 ἐν Wiehe τῆς Θουριγγίας.

ἱστορικὸν νόμον ἀνεκάλυψε τὸ δαιμόνιον αὐτοῦ πνεῦμα ἐνωρίτατα καὶ ἐπὶ ἐβδομήκοντα ὅλα ἔτη δὲν ἔπαυσε δι' ἐμβριθεστάτων ἔργων νὰ ἐπικυροῖ. Τὰ ἱστορικὰ αὐτοῦ πρωτόλεια, ἡτοι „ἡ Ἱστορία τῶν ρωμανικῶν καὶ γερμανικῶν λαῶν κατὰ τὰ ἔτη 1494—1535“ παρακολουθοῦσι τὴν ἐνότητα τῆς παραλλήλου ἀναπτύξεως δύο ὅλως ἀντιθέτων κατὰ

τὸν χαρακτήρα λαών, τριακονταετῆς δὲ μόλις εἶνε ἡδὴ ὁ κρατερὸς ὑπέρμαχος τῆς νέας ταύτης ἀληθείας. Ἀπὸ τοῦ πρώτου τούτου ἔργου μέχρι τῆς ἀρχῆς τοῦ Γενικῆς του Ἱστορίας ὁπόσαι περιηγήσεις ἀνὰ τὴν ἀχανῆ ἑκτασιν τῆς παγκοσμίου ἱστορίας ἐξετέθησαν εἰς μακροτάτην σειρὰν κλασσικῶν βιβλίων! οὐδὲν οὐδεμιᾶς φιλολογίας μνημεῖον δύναται νὰ συγκριθῇ πρὸς τὸ μέγεθος τῆς ἐπιστημονικῆς ἐργασίας τοῦ ἡμετέρου ἱστορικοῦ.

Ἐν ἔτος μετὰ τὴν ἐκδοσιν τοῦ ἔργου τούτου ἐγένετο γνωστότατος καθ' ὅλην τὴν πατρίδα του καὶ ἀμέσως προσεκληθῆν ὑπὸ τῆς πρωσικῆς κυβερνήσεως νὰ καταλάβῃ ἱστορικὴν ἔδραν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Βερολίνου. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος 1825 ἐδημοσίευσε πολύκροτον διατριβὴν ἐπικρίνων τοὺς „νεωτέρους ἱστοριογράφους“ καὶ μετὰ δογματικῆς αὐθεντείας ὑποδεικνύων τὴν μόνην ἀσφαλῆ χρῆσιν τῶν πηγῶν τῆς νεωτέρας ἱστορίας, καθ' ὃν ἡ ἄλλον τρόπον ἐνομοθέτησαν τοῦτο, περὶ μὲν τῆς ρωμαϊκῆς ὁ ζῶν τότε Niebuhr περὶ δὲ τῆς μεσαιωνικῆς ὁ Dahlmann. Στενωτάτα τότε συνεδῆθη ὁ Ράγκε πρὸς τοὺς ἐξοχωτέρους τῆς ἐποχῆς ἐκείνης σοφοὺς, τὸν Βοίκχιον, τὸν Ἀλέξανδρον Οὐμβόλδον, τὸν Ρίττερ καὶ ἰδίως τὸν Σαβιννύ. Κατόπιν ἡ κυβέρνησις εὐνοοῦσα τὰς ἐκτάκτους ἐργασίας τοῦ ἀνδρὸς ἀπέστειλεν αὐτὸν εἰς ἐπιστημονικὰς περιηγήσεις, ὧν οἱ καρποὶ ὑπῆρξαν ἀφθονώτατοι. Ἀλλεπάλληλα ἐξῆλθον εἰς φῶς τὰ ἀριστα ἔργα τοῦ Ράγκε „οἱ Πάππαι, ἡτοι ἡ Ἐκκλησία καὶ τὸ κράτος αὐτῶν κατὰ τὴν 16. καὶ 17. ἑκατονταετηρ.“ ἡ συνωμοσία κατὰ τῆς Βενετίας κατὰ τὸ 1688“, „Μαθητήματα περὶ τῆς ἱστορίας τῆς ἰταλικῆς ποιήσεως“ καὶ ἄλλα. Μετὰ τὴν ἴδρυσιν τῆς „ἱστορικῆς καὶ πολιτικῆς ἐφημερίδος“ (1834—1837) ἐδημοσίευσε τὴν „ἱστορίαν τῆς Γερμανίας κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Μεταρρυθμίσεως“ καὶ τὴν „ἱστορίαν τῆς Γαλλίας κατὰ τὸν 16. καὶ τὸν 17. ἰδίᾳ αἰῶνα“. Ἐν πᾶσι τούτοις τοῖς ἔργοις ὁ Ράγκε διακρίνεται ὡς ἀριστοτέχνης ἐν τῇ ἱστορικῇ περιγραφῇ· δὲν ἐπιχειρεῖ νὰ ἐξαντλήσῃ ἅπαν τὸ ὑπάρχον ὕλικόν τῶν πηγῶν, ἀλλ' ἐκλέγει τὰ κυριώτερα γνωρίσματα ἐκάστης ἐποχῆς, τὰ φαινόμενα χαρακτηριστικὰ ἐκάστου προσώπου. Εἶνε ἀπαράμιλλος εἰς τὴν ταξινομήσιν τῶν πηγῶν, ὧν τὴν ἐξέλεξιν διεξάγει κατόπιν μὲ ὕψος γοργόν, ζωηρὸν καὶ πρὸ πάντων σαφέστατον, σπάνιον τοῦτο προσὸν τῶν πανσόφων ὁμογενῶν του. Ὡς ἐκ τούτου τὰ ἔργα του, εἰς ᾗ διέχυσεν ὅλην τὴν χάριν καὶ τὸν πλοῦτον τῆς φιλοσόφου γλώσσης του καὶ τὴν μαγευτικὴν περιγραφὴν τοῦ χαρακτήρος πάσης ἐποχῆς καὶ παντοίων προσώπων, θὰ διαμείνωσιν ἀθάνατα καὶ διὰ πάντα φιλόστορα πηγαὶ ὑψηλῆς ἀπολαύσεως καὶ δαψιλοῦς μαθήσεως.

Οἱ ἐγκύψαντες εἰς τὴν μελέτην τῶν ἔργων τούτων ἐνθυμοῦνται τὴν προσφιλεστάτην τοῦ Ράγκε φράσιν, μεθ' ἧς ἐκήδευε τοὺς ἱστορικοὺς του ἡρώας; „ἀλλὰ τότε προκατέλαβεν αὐτὸν ἡ πλήρωσις τοῦ κοινοῦ χρέους“. Οὐδόλως προαισθανόμενος τὸ ἐγγύτατον τέλος του, δέκα ἡμέρας πρὸ αὐτοῦ ἐπεχείρησε, κατὰ τὴν παλαιὰν συνήθειάν του, νὰ ὑπαγορεύσῃ πρὸς τινὰ τῶν παρόντων πάντοτε γραμματέων του τὰ ἐξῆς: „Καὶ εὐθὺς κατόπιν περιῆλθεν εἰς τοιαύτην κατάστασιν, ἥτις μόνον διὰ τοῦ μεταξὺ ὕπνου καὶ ἐργηγόρσεως ληθαργοῦ δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ, διήρκεσε δὲ τὸ κακὸν

ἐπὶ μακρόν· γνωστὸν ὅτι ἡ περίοδος αὕτη προηγεῖται τοῦ θανάτου συνήθως. Πολλάκις παρατηρήθη ὅτι ἐδοκίμαζε νὰ περισυνάξῃ ἅπαξ ἔτι τὰς δυνάμεις του καὶ ἐπαναρχίσῃ τὴν συνήθη ἐργασίαν, ἀλλ' ἡ νόσος ἦν δυνατωτέρα τῆς θέλησεως καὶ τῆς ἐξεώς του“. Καὶ ἡ ἀπεικόνις αὕτη τῶν τελευταίων ἡμερῶν Φριδερίκου τοῦ Μεγάλου, ὅπως ὑπηγόρευεν αὐτὴν ὁ Ράγκε, ἤρμυζε πρὸς τὸ ἴδιον αὐτοῦ τέρμα. Τοιοῦτον ὑπῆρξεν ἐν σμικρῷ τὸ μακροχρόνιον στάδιον τοῦ ἐνδόξου ἱστορικοῦ, ὃν ζῶντα καὶ θανόντα ἐτίμησαν ἐκτάκτως καὶ ἡγεμόνες καὶ συμπολίται.

Πολλὰς τῇ ἀληθείᾳ ἀφορμὰς πρὸς ἐκτίμησιν τῶν ὠραίων ἐθίμων, ὅσα παρὰ τοῖς πολιτισμένοις ἔθνεσι καθιερώθησαν κατὰ τὴν ἐνδειξιν τοῦ γενικοῦ πένθους ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ τοιούτων διασῆμων τῆς διανοίας ἐργατῶν, παρέχει ἡ προσεκτικὴ ἀνάγνωσις τῶν κατὰ τὴν κηδεῖαν τοῦ Ράγκε δημοσιευθέντων. Οἱ ἐπισημότεροι τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, πολλοὶ καὶ αὐτοὶ καὶ ἐνδοξοί, ἔγραψαν ἐξαιρετοὺς νεκρολογίας, ἐξ ὧν ἐπλημύρισαν τὰ μᾶλλον διαδεδομένα γερμανικὰ φύλλα, καὶ τοῦτο ἴσως ἤρκει, ὅπως αἱ νεαρώτεραι τῶν σπουδαζόντων καὶ τῶν νεήλυδων τῆς ἐπιστήμης φάλαγγες ἀρυσθῶσι τὸ φιλοτιμότερον καὶ ἀσφαλέστερον θάρρος πρὸς μέλλοντα μεγαουργήματα. Ἡ ὁμόθυμος καὶ πεφωτισμένη ἐκδήλωσις εὐσεβοῦς πρὸς τὸν μεταστάντα λατρείας ἀπὸ μέρους ἐξ ἴσου λατρευομένων τῆς ἐπιστήμης ἱεροφαντῶν ἐγείρει τὴν εὐγενεστέραν τῶν νεωτέρων ἀμιλλαν ἐν τῇ πολιτείᾳ τῶν γραμμάτων. Φαίνεται δέ, ὅτι τὰ εὐτυχῆ ταῦτα ἔθνη, ἐν τοῖς κόλοις τῶν ὁποίων τρέφονται τοιοῦτοι ἔξοχοι πολῖται, ἐμπνέουσι καὶ εἰς τοὺς ἀνωτάτους αὐτῶν πολιτικοὺς ἀρχοντας ἀσυνήθη τινὰ συμπάθειαν καὶ ἐκτίμησιν πρὸς τοὺς ἡγεμόνας τούτους τοῦ λόγου. Καὶ πρῶτος αὐτὸς ὁ Αὐτοκράτωρ τῶν Γερμανῶν ἔγραψεν ἰδιόχειρον πρὸς τὸν πρεσβύτερον τοῦ Ράγκε υἱὸν γράμμα, ἐν ᾧ διὰ τῶν γνησιωτέρων τοῦ ἀληθινοῦ πόνου ἐκφράσεων συλλυπεῖται αὐτῷ. „Δέν μοι ἦτο ἀπροσδόκητον τὸ θλιβερόν ἄγγελμα, γράφει ὁ Αὐτοκράτωρ· τίμιος ἄνθρωπος, ἀκραιφνὴς πολίτης κατῆλθεν εἰς τὸν τάφον· καὶ ὡς τοιοῦτος ἦν φίλος μου, καὶ ὡς ἐκ τῆς μακρᾶς συναναστροφῆς αἱ καρδίαι μας ἐσυγγένευσαν. Εὐγνώμων πάντοτε θὰ τὸν κλαίω καὶ θὰ τιμῶ τὴν μνήμην του.“ — Μετὰ τοὺς ὄντως βασιλικοὺς τούτους λόγους ἔλαβον οἱ οἰκεῖοι τοῦ θανόντος καὶ τὰ τρυφερά συλλυπητήρια τῆς Αὐτοκρατείας, ὅχι ὅμως τετριμμένα πράγματα, ἀλλ' ἀφελῆ καὶ ἡγεμονικὴν πάλιν ἐκδήλωσιν εὐκρινεοῦς συμπαθείας. Ὁ Πρίγκιψ διάδοχος τηλεγραφικῶς ἐβεβαίωσε τὸν υἱὸν τοῦ Συγγραφέως, ὅτι ἐξ ἴσου λυπεῖται διὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ ἐμβριθεστέρου συμβούλου καὶ τοῦ σεβασμιωτέρου φίλου του.

— Αὐτὸς ὁ Βίσμαρκ ἔγραψεν ἰδιόχειρον ἐπίσης πρὸς τὸν υἱὸν τοῦ Ράγκε ἐπιστολήν, ἐν ᾗ μεταξὺ ἄλλων λέγει: „Νὰ βεβαιώσητε τοὺς οἰκεῖους Σας, ὅτι συμμερίζομαι ἐγκαρδίως τὴν θλίψιν ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ, ἣν ὑπέστητε Ὑμεῖς τε καὶ μεθ' Ὑμῶν ὅλη ἡ πατρίς. Ἐγὼ ἤμουν στενότατα πρὸς Ἐκεῖνον συνδεδεμένος ἐνεκα τῆς πολιτικῆς ὁμοφροσύνης μας ἀφ' ἐνὸς καὶ μάλιστα ἐνεκα τῆς φιλόφρονος πάντοτε ἀρωγῆς Του δι' ὅ,τι ἐπεκαλούμην τὸ κῆρας τῆς βαρυστημάντου γνώμης του.“

Ὡς οὕτως ὁμολογεῖται ἡ ἀξία τῶν μεγάλων πολιτῶν παρὰ τοῖς μεγαλοῦργοις ἐθνέσι.

